

9.9.2025

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi

Asia: HE 50/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi – Lääkäriliiton kirjallinen asiantuntijalausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Lääkäriliitto kiittää mahdollisuudesta esittää arvionsa esityksestä.

Esityksen tavoitteista

Esityksen tavoitteena on edistää maassa oleskelevien ihmisten kunnioitusta suomalaisen yhteiskunnan sääntöjä kohtaan.

Lakimuutoksella pyritään poistamaan laittoman oleskelun kannusteita ja ehkäisemään laittomaan oleskeluun liittyviä ongelmia sekä turvaamaan julkisen terveydenhuoltojärjestelmän ensisijaista tarkoitusta.

Lailla tavoitellaan sitä, että laittomasti maassa oleva eli ns. paperiton saisi yksilölliseen arvioon perustuvan kiireellisen tai välttämättömän hoidon, joka mahdollistaisi henkilön paluun kotimaahansa hakemaan terveydentilansa edellyttämiä terveyspalveluja.

Ehdotusten vaikutusten arvioinneista

Ruotsin valtiokonttori on esityksen mukaan selvittänyt terveydenhoito-oikeuksien lisäämisen vaikutuksia laittomaan Ruotsissa asumiseen. Näillä oikeuksilla ei tällaista vaikutusta ole todennettu. Saman raportin mukaan kansainvälistä suojelua haettaessa lähtömaasta työntävillä tekijöillä on suurempi merkitys kuin toisen maan vetotekijöillä. Terveyspalveluilla ei ole todennettu olevan merkitystä kohdevaltion valinnassa. Tällä esityksellä pyritäisiin antamaan selkeä viesti siitä, että maahan laittomasti jääminen ei ole hyväksyttävää. Tämän viestin perusteella laittomasti maassa oleskelevan henkilön odotetaan poistuvan maasta vapaaehtoisesti. Lääkäriliiton asiantuntija-arvio on yhtenevä esityksen

kanssa – muutoksella ei liene vaikutusta laittomasti maassa oleskelevien ratkaisuihin.

Esityksen mukaan sen tavoitteet eivät varsinaisesti liity valtiontalouden säästötavoitteisiin. Vaikutusten siihen arvioidaan jäävän melko vähäisiksi ja epävarmoiksi. Lääkäriliitto arvioi samoin. Pienen laittomasti maassa oleskelevien määrän ja heidän vähäisen hoitoon hakeutumisensa vuoksi taloudelliset vaikutukset jäisivät hoitoon pääsyn oikeuksia kaventamalla erittäin pieniksi tai jopa negatiivisiksi uuden ”ilmeisen kohtuuttomuuden” arviointiprosessin edellyttämän työpanoksen vuoksi.

Vaikutuksista terveydenhuollon ammattihenkilöiden toimintaan

Ehdotuksen mukaan paperittomalle on tarjottava yksilöllinen terveydentilan selvitys hoidon tarpeen arvioimiseksi. Tilanteessa olisi pystyttävä arvioimaan henkilön status laillisen tai laittoman oleskelun osalta sekä se, onko hoidon tarpeessa kyse kiireellisestä vai kiireettömästä hoidosta. Erityistä uudenlaista arvioita ja kattavaa uutta ohjeistusta edellyttäisi arviointi siitä olisiko potilaan välttämättömän hoidon epääminen kohtuutonta vai ilmeisen kohtuutonta. Kun kohtuuttomuus olisi sallittua, mutta ilmeinen kohtuuttomuus ei, olisi potilaan tarpeiden selvittäminen todennäköisesti siinä määrin haastavaa, että vain lääkärin voidaan ajatella voivan ottaa siihen kantaa. Lääkäri on ainoa terveydenhuollon ammattihenkilö, joka voi määrittää tavallisimmin tuntemattoman potilaan sairauksien kokonaisuuden ja niiden perusteella arvioida kohtuuttomuuden asteen. Vain lääkäri voi arvioida myös sen olisiko hoitamatta jättämisestä lähitulevaisuudessa ennakoitavissa kiireellisen hoidon tarpeen ilmaantuminen, joka esityksen perustelujen mukaan olisi merkityksellistä ilmeisen kohtuuttomuuden arvioinnissa. Lääkärikin todennäköisesti tarvitsisi usein erinäisiä tutkimuksia sairauksien ja niiden hoitotarpeiden määrittämiseksi. Käytännössä ehdotetulla lain muutoksella siirrettäisiin paperittomien osalta hoidon tarvearvion tekeminen pääsääntöisesti lääkäreiden tehtäväksi, ei ”viimekädessä lääkäreille”, kuten esityksessä todetaan. Hoidon tarpeen arviointi olisi siten heidän kohdallaan lähtökohtaisesti lääkärin ammattiosaamista vaativa tehtävä, ei muiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden.

Terveydenhuollon ammattihenkilöille ehdotuksessa säilytettäisiin paperittoman oikeuksien uudenlainen selvittäminen, josta ei valtaosassa terveydenhuollon toimintayksiköistä ole kokemusta. Tähän valvontatehtävään kulutettaisiin henkilöstön aikaa, joka olisi pois kyseisen tai muiden potilaiden hoitamisesta.

Esityksen mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöiden tehtävä ilmeisesti olisi myös motivoida paperitonta hakeutumaan parempien terveyspalvelujen piiriin kotimaahansa. Motivoinnin onnistuminen vaikuttaa kenen tahansa tekemänä epäuskottavalta, koska kyseinen

henkilö on aiemmin joutunut lähtemään maastaan jopa ilman matkustusasiakirjoja asettuaan laittomasti johonkin toiseen maahan.

Ammattihenkilöiden fokus kyseisen potilasryhmän hoidossa muuttuisi potilaan hoidon tarpeen arvioinnista ja toteuttamisesta kohtuuttomuuden ja ilmeisen kohtuuttomuuden punnintaan sekä potilaan maasta lähdön motivointiin. Tehtävä olisi ilmeisessä ristiriidassa terveydenhuollon ammattihenkilöiden eettisten periaatteiden kanssa. Ammattihenkilöiden tehtäviin ei kuulu potilasryhmien syrjintä eikä heitä tule sellaiseen velvoittaa.

Terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammattieettiset velvollisuudet säädetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa. Sen 15 pykälän mukaan ammattitoiminnassa on sovellettava yleisesti hyväksyttyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja ja otettava tasapuolisesti huomioon potilaalle hoidosta koituva hyöty ja sen mahdolliset haitat. Saman pykälän mukaan ammattihenkilöllä on velvollisuus ottaa huomioon, mitä potilaan oikeuksista säädetään. Potilaan oikeuksista annetun lain mukaan toimivat ammattihenkilöt kunnioittavat lain 3 pykälän mukaista potilaan oikeutta laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon, joka järjestetään siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata ja hänen vakaumustaan sekä yksityisyyttään kunnioitetaan. Terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat tottuneet toimimaan näiden eettisten normien puitteissa. Lakiesityksen mukaan heiltä edellytettäisiin heiltä jatkossa selkeästi arviointia, jonka johdosta heidän tulisi toimia potilaan kannalta kohtuuttomasti epäämällä heiltä välttämätön hoito, ja vain ilmeinen kohtuuttomuus tulisi estää.

Esityksen mukaan paperittomalle tulisi antaa välttämätön kiireetön hoito, jos sen epäminen vakavasti vaarantaisi alaikäisen, jonka huolenpidosta henkilö vastaa, hyvinvoinnin. Tällaisen arvioinnin tekeminen ei perustu terveydenhuollon ammattihenkilön osaamiseen. Terveydenhuollon ammattihenkilöt on koulutettu tekemään lastensuojeluilmoitus, mikäli vanhemman terveydentilan, esimerkiksi päihteiden käytön, arvioidaan vaarantavan lapsen hyvinvointia. Ilmoituksen tekemisen jälkeen sosiaalityöntekijät selvittävät lapsen huoltoon liittyvät asiat ja tukevat perhettä tarvittaessa lastensuojelun keinoin. Kun esityksen mukaan lääkärin tulisi tehdä hoitopäätös lapsen hyvinvoinnin vakavasti vaarantuessa huoltajan hoidon epäämisen seurauksena, on tosiasiallisesti tällä perusteella tehtävän hoitopäätöksen tai hoidon epäämisen selvittämiseksi käytettävä vielä lastensuojelun ammattihenkilöitä ennen hoitopäätöksen tekemistä. Sen jälkeen lääkärin tulisi tehdä välttämättömän hoidon epäämiseen liittyvät päätökset, joiden seurauksena alaikäisen hyvinvointi saa vaarantua. Vain vakavat vaarantumiset olisi estettävä. Näin terveydenhuollon voimavaroja käytetään niin potilaan tarpeiden kuin palvelujärjestelmän kannalta ilmeisen epätarkoituksenmukaisesti.

Esityksessä tunnistetaan ammattihenkilöille kohdistuva eettinen kuorma. Perustelujen mukaan mahdollisuus potilaan yksilökohtaiseen arviointiin ja kokonaistilanteen huomioon ottamiseen, sekä näiden perusteella potilaalle annettava tieto hänen terveystilanteestaan sekä selkeä ohjeistus hakeutua hoitoon kotimaahansa, voi helpottaa kuormaa. Esityksessä arvioidaan myös, että mikäli henkilö noudattaisi saamaansa ohjeistusta poistua maasta ja hakeutua hoitoon kotimaahansa, voisi maasta poistumisella olla hänen hyvinvointinsa ja terveytensä kannalta myönteisiä vaikutuksia. Esityksessä ei perustettu näitä väitteitä mihinkään tutkimus- tai selvitystietoon. Lääkäriliitto ei pidä tulkintaa todennäköisenä.

Täsmentävien ohjeiden tarve

Kohtuuttomuuden ja ilmeisen kohtuuttomuuden sekä alaikäisen hyvinvoinnin vaarantumisen ja vakavan vaarantumisen arvioinnin ohjeistus olisi kokonaan uusi tehtävä terveystalouksissa. Vastuu ohjeistuksesta on terveydenhuoltolain 57 § mukaisesti terveydenhuollon toimintayksikön vastaavalla lääkärillä, joka johtaa ja valvoo potilaiden terveyden ja sairaanhoitoa. Jotta vastaavien lääkäreiden ohjeistuksilta voisi odottaa ohjaavuutta sekä yhdenmukaisuutta, olisi kyettävä merkittävästi konkreettisempaan ja kattavampaan esitykseen, jossa avattaisiin riittävästi, mitä näillä käsitteillä tarkoitetaan ja milloin niiden edellytykset täyttyvät ja miten niitä voidaan toteuttaa ihmisoikeuksia loukkaamatta. Tarve ohjeistuksesta on esityksessäkin todettu, sen toteuttamista ei vain ole avattu.

Lääkäriliiton aiemmat kannanotot paperittomien hoitoon

Lääkäriliitto on vuonna 2011 hyväksynyt kannanoton, jonka mukaan lääkärin tulee kohdella potilaitaan tasa-arvoisina, eikä hän saa antaa rodun, uskonnon, poliittisten mielipiteiden tai yhteiskunnallisen aseman vaikutusta toimintaansa. Yhteiskunta ei saa evätä potilailta oikeutta saada riittävää hoitoa, eikä se saa puuttua lääkärin velvollisuuteen hoitaa potilaita yksinomaan kliinisen tarpeen perusteella.

Vuonna 2023 Lääkäriliitto yhdessä arkkiatri Risto Pelkosen kanssa korosti paperittomien hoitoon liittyvässä kannanotossaan lääkärikunnan kannalta kestävämpiä ratkaisuja välttämättömä hoitoa rajoittavan lainsäädännön ja lääkärin etiikan välillä. Tätä ristiriitaa ei edelleenkään tule aiheuttaa ideologisista syistä.

Lausunnossaan luonnoksesta ministeriölle tammikuussa 2025 Lääkäriliitto totesi, ettei se kannata lakimuutosta eikä pidä sitä perusteltuna.

Yhteenveto

Lääkäriliitto vastustaa esitystä.

Esityksen tavoitteiden ja toimenpiteiden välillä ei ole esityksen mukaan yhteyttä ja sen vaikutukset kohdistuisivat käytännössä julkisen terveydenhuollon ammattihenkilöihin. He joutuisivat esityksen mukaisesti terveydenhuollolle kuulumattomiin tehtäviin potilaan oleskelustatuksen selvittämisen ja maasta poistumisen kannustamisen osalta. Lisäksi eettiset ristiriidat välttämättömien hoitojen epäämisestä ilman asianmukaista ohjeistusta arvioinnin toteuttamisesta, rapauttavat ammattihenkilöiden sitoutumista säädöksiin.

Terveydenhuollon ammattihenkilöiden olisi vaikeaa maassa olevina ihmisinä kunnioittaa suomalaisen yhteiskunnan tällä tavoin valmistelemia sääntöjä.

Kunnioittavasti,
Suomen Lääkäriliitto

Jukka Mattila
johtaja
Lääkäriliiton politiikkatoimiala